

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

Л.Ю.Дудорова

Анотація: Аналізуються різні підходи до побудови структури процесу формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в галузі туризму; розглядаються сфери професійної компетентності та її складові.

Ключові слова: професійна компетентність, учитель фізичної культури, туризм.

Аннотация. В статье анализируются различные подходы к построению структуры процесса формирования профессиональной компетентности будущих учителей физической культуры в области туризма; рассматриваются сферы профессиональной компетентности и ее составляющие.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, учитель физической культуры, туризм.

Summary. The article deals with the different approaches to the structure construction of professional competence formation process of future physical training teachers in the sphere of tourism. The directions of professional competence and its components have been analyzed.

Key words: professional competence, physical training teachers, tourism.

Постановка проблеми. Туризм сьогодні став невід'ємною частиною життя мільйонів людей. Він вносить вагомий педагогічний, соціальний і економічний внесок у становлення економічної і культурної бази держави, а також у досягнення взаєморозуміння між народами. Туризм із його гуманістичним потенціалом здатний подолати традиційну практику інертного ставлення суспільства до системи дозвілля, відпочинку, фізичної культури через реалізацію цілеспрямованої і науково обґрунтованої підготовки вчителя фізичної культури до використання різних видів туризму [3].

Професійна компетентність охоплює всі сфери особистості та є провідною метою, до оволодіння якою повинен прагнути майбутній учитель фізичної культури у процесі свого професійного становлення [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За твердженням вчених і практиків (Н.Кузьміної, Г.Сухобської, С.Гончаренко, В.Сластьоніна та ін.) в науці розрізняються емпіричні, теоретичні та квазіметричні знання. Вважається, що перший тип знань формує емпіричне мислення, другий – теоретичне, третій – конструктивно-прикладне. Поділ знань і їх функцій, звичайно, є умовним. Самі по собі знання – складне багаторівневе утворення і не завжди визначає рівень розвитку інтелекту.

На думку Г.Сухобської, психолого-педагогічні знання є конкретно-методологічним принципом аналізу практичних ситуацій і критеріями оцінки результативності дій, які здійснює вчитель (тільки в психологічних термінах можна зафіксувати ті справжні зрушення в рівнях знань і вихованості учнів, які відбуваються в реальній практиці і за своєю сутністю є саме психологічним результатом взаємодії в освітньому середовищі).

Структура професійної компетентності вчителя фізичної культури передбачає сформованість знань як з предметної галузі, так і методичних, а також професійних знань (знання про основні напрями і зміст праці вчителя, сутність і особливості професійно-педагогічної діяльності, розвиток педагогічної і психологічної науки, професійну підготовку та ін.) [5].

Метою нашої статті є розкриття деяких аспектів професійної компетентності вчителя фізичної культури в галузі туризму.

Виклад основного матеріалу.

Зміст професійної компетентності передбачає психолого-педагогічну, предметну і методичну компетентність учителя фізичної культури.

Щоб компетентно виконувати педагогічну діяльність, необхідно володіти певними *вміннями*. Вміння групуються за такими цільовими ознаками:

- діагностично-прогностичні, тобто зв'язані зі збором інформації, її аналізом, систематизацією, визначенням проблем, цілей, завдань, розробкою різних програм, планів і т.д.;
- організаційно-регулятивні вміння повинні забезпечити виконання програм і планів, покладених на даний предмет, і умінь організувати будь-який вид дитячої діяльності (гра, праця, навчання), максимально забезпечити активність кожної дитини;

- контрольно-коригувальні вміння відображають необхідну теоретичну підготовку і практичні якості, необхідні для організації, збору, систематизації і аналізу етапно-ігрової інформації, прийняття принципів педагогічних рішень на вдосконалення педагогічного процесу;

- до фахових спеціальних знань або професійних умінь належать гностичні, конструктивні, організаторські, комунікативні й прикладні.

Перелічені вміння є дуже важливими в учительській діяльності. Усі вони тісно пов'язані між собою і утворюють цілісну єдність в діяльності педагога.

Операційно-технологічна сфера професійної компетентності передбачає оволодіння педагогічними вміннями, такими як: дидактичні, конструктивні, організаторські, комунікативні, дослідницькі.

Так, до дидактичних, виховних, конструктивних і організаторських належать вміння: визначати конкретні навчально-виховні завдання із урахуванням вікових та індивідуальних особливостей колективу; планувати й аналізувати навчально-виховний процес із психологічних, дидактичних, методичних позицій із урахуванням сучасних вимог; обґрунтовано вибирати ефективні форми, методи і засоби навчання й виховання, визначати результати засвоєння дітьми програмного матеріалу, рівень їхньої вихованості та розвитку; керувати навчальною діяльністю дітей і формувати у них загально-навчальні вміння й навички; раціонально розподіляти час на уроці й виконувати розроблений план; здійснювати поточне й перспективне планування навчально-виховної роботи; проводити різноманітну роботу з розвитку пізнавальної активності, інтересів і потреб учнів; здійснювати виховну роботу в класному колективі, групі продовженого дня, в гуртку чи об'єднанні за інтересами і т.д.; проводити індивідуальну роботу з дитячим колективом і з батьками; проектувати й прогнозувати розвиток особистості і дитячого колективу на основі знань вікових та індивідуальних особливостей дітей та підлітків, а також особливостей колективу; розвивати у школярів потребу в здоровому способі життя, дотриманні правил особистої та громадської гігієни, оволодінні навичками першої медичної допомоги; комп'ютерну техніку й різноманітні наочні посібники; розробляти й виготовляти дидактичний матеріал і наочні посібники; оформляти предметні кабінети; знайомити батьків з основами педагогічних знань; проводити самоаналіз, самооцінку і корекцію власної педагогічної діяльності.

Комунікативні вміння: використовувати різноманітні форми й методи педагогічного спілкування з дітьми, батьками, колегами; будувати ділові та особистісні стосунки зі всіма особами, що беруть участь у вихованні дітей.

Дослідницько-педагогічні вміння: вивчати особистість кожного школяра і колективу загалом з метою діагностики й проектування їх розвитку і виховання; спостерігати, аналізувати організацію навчально-виховного процесу; вивчати передовий педагогічний досвід (нові педагогічні системи, сучасні технології навчання і виховання, альтернативні й вирішальні програми і підручники); розробляти нові прийоми, методи, технології навчально-виховного процесу, обґрунтовувати їх, використовувати на практиці тощо [5].

Як зазначає С.Гончаренко, вміння – це "засвоений суб'єктом спосіб виконання дій, який забезпечує сукупність набутих знань і навичок".

Як відомо, **навичкою** називають будь-яке «психічне новоутворення, завдяки якому індивід спроможний виконувати певну дію раціонально, з належною точністю і швидкістю, без зайвих витрат фізичної та нервово-психічної енергії" дію, доведену в результаті багаторазових, цілеспрямованих вправ до досконалого виконання.

Отже, успішне розв'язання педагогічних завдань вимагає не тільки високого рівня професійних та спеціальних знань, адекватного усвідомлення професійного обов'язку і відповідної особистої спрямованості, а й сформованості на їх основі автоматизовано здійснюваної вправності. Уміння і навички в загальній структурі діяльності виступають самостійним компонентом.

Якість особистості – це існуюча тривалий час характеристика, яка проявляється в поведінці індивіда в різноманітних ситуаціях. "Якість спеціаліста – це сукупність найбільш суттєвих, відносно стійких його властивостей та характеристик, що обумовлюють готовність до виконання певних соціальних та професійних функцій".

Професійно-значущі якості особистості (ПЗЯО) - це суттєві психологічні характеристики, до яких певна професійна діяльність висуває підвищені вимоги. Високий рівень розвитку ПЗЯО людини при сформованій позитивній мотивації є важливою умовою, що забезпечує його високу продуктивність у професійній діяльності. "ПЗЯО - це постійно закріплене ставлення до своєї професії, праці, природи, речей як певної системи мотивів, форм і способів професійно-рольової поведінки, в якій ці стосунки реалізуються" [1].

В.Сластьонін виокремлює такі професійно-значущі якості вчителя: інтерес і любов до дитини як відображення потреби в педагогічній діяльності, справедливість, педагогічна пильність та спостережливість, педагогічний такт, педагогічна уява, товариськість, вимогливість, наполегливість, цілеспрямованість, організаторські здібності, врівноваженість, професійна працездатність [6].

Ю.Бабанський найважливішими особистісними якостями вчителя вважає: ідейно-політичний, культурний кругозір, суспільну активність, почуття нового, потребу працювати з дітьми, наполегливість, педагогічний такт, педагогічне орієнтування, вимогливість, самооцінку, знання в галузі свого предмета, вміння розвивати мислення школярів, навички навчальної праці, інтерес до предмета, вміння забезпечити індивідуальний підхід до учнів під час навчання та виховання, вміння організувати позакласну роботу з предмета [1].

Проаналізувавши лише деякі підходи, можна побачити, що серед вчених не існує єдиної думки щодо питання про структуру необхідних учителю професійно-значущих якостей особистості. На наш погляд, компетентного вчителя фізичної культури, в першу чергу, повинні відрізняти гуманістичні якості, такі як емпатія, такт, толерантність, вміння знайти позитивне в людині, доброзичливість, справедливість тощо, без яких неможлива робота з дітьми, бо "процес гуманістичного виховання учнів починається з формування гуманістичних якостей особистості самого вчителя".

Ми вважаємо, що компетентному учителю фізичної культури повинні бути властиві такі якості, як альтруїзм та почуття власної гідності. Визначальною тут є система цінностей учителя, де альтруїзм - здатність робити добро іншій людині, незалежно від її походження, віри, соціального статусу, від користі, яку вона приносить суспільству, – переходить із розряду філософських категорій в стійке психологічне переконання. Альтруїстична настанова, яка входить до особистісних якостей, часто висуває перед учителем високі вимоги – вміння бути вище своїх власних бажань та потреб і віддати безумовний пріоритет потребам учня. Ще однією важливою якістю для сучасного вчителя, на нашу думку, є мобільність. Мобільність особистості (соціальна, професійна; проявляється в її здатності до творчого засвоєння нових видів діяльності та перебудови стереотипів, які склалися раніше. Найбільш важливою професійно-значущою якістю компетентного вчителя фізичної культури є комунікативність, тому що вміння спілкуватися є необхідним для педагогічної діяльності, адже він працює у сфері "людина-людина", яка передбачає здатність успішно функціонувати у системі міжособистісних стосунків.

На нашу думку, ще одним показником професійної компетентності є емоційна гнучкість учителя, "збереження працездатності при виникненні певного завдання в умовах емоціогенної ситуації". Ця властивість педагога проявляється у витримці, вмінні виявляти позитивні емоції, саморегулюватися, стримувати негативні емоції. Педагогічна діяльність – багатопрофільна й багатоаспектна. Сьогоднішньому студенту педагогічного ВЗО належить працювати з людьми і насамперед – з дітьми. Його професійна компетентність буде визначатися не тільки інтелектом, сукупністю знань, умінь, навичок, а й особливостями нервової системи, психологічною стійкістю і підвищеною працездатністю в процесі спілкування, професійною стійкістю. Від педагога вимагається загальна обдарованість, що проявляється як у загальних, так і в спеціальних здібностях.

Під **педагогічними здібностями** Н.Левитов розуміє низку якостей, які мають відношення до різних сторін особистості вчителя і є умовами успішного виконання педагогічної діяльності: 1) здібність до передачі дітям знань у лаконічній і цікавій формі; 2) здібність розуміти учнів, яка базується на спостережливості; 3) самостійний і творчий склад мислення; 4) винахідливість; 5) організаторські здібності. В останній час у психолого-педагогічній літературі з деякими варіаціями до педагогічних здібностей відносять наступні:

- комунікативні – здібність до спілкування, співробітництва;
- дидактичні – здібність пояснювати, передавати знання, навчати;
- організаторські – здібність включати учнів у різні види діяльності, викликати в них інтерес, об'єднувати всіх учасників педагогічного процесу, спрямовувати їхні інтереси на реалізацію висунутих завдань;
- конструктивні – здібність до відбору, композиції, проектування навчально-виховного матеріалу, розробки планів;
- гностичні – здібність до пізнання й отримання задоволення від пошуку, процесу пізнання;
- перцептивні – здібність протікати у внутрішній світ дитини, розуміти стан, здібність до емпатії;
- експресивні – здібність до емоційності, яскравості, спрямованості на позитивні емоції, володіння інтонаційною палітрою мови, мімікою, жестами, пластикою [2].

Педагогічні здібності тісно пов'язані з мотиваційною орієнтацією, рисами характеру та емоційністю педагога, з його загальними здібностями (спостережливістю, уявою, особливостями

інтелекту і мови), а також з іншими спеціальними здібностями (артистичними, художніми, музичними тощо). Рівень розвитку педагогічних здібностей тісно пов'язаний з якостями розуму, мовлення та уяви вихователя. Педагог здійснює діяльність на високому рівні тільки за умови постійного вдосконалення.

Висновки. Отже, неодмінною ознакою компетентності вчителя фізичної культури в області туризму виступає вміння зіставити наявні знання з цілями, умовами і способами практичної діяльності.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем формування професійної компетентності в майбутніх учителів фізичної культури в галузі туризму.

Література

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения / Ю. К. Бабанский. - М. : Педагогика, 1977. - 256с.
2. Зимняя И.Л. Педагогическая психология. Учебник для вузов. Изд. Второе, доп., испр. и перераб. / И. Л. Зимняя. - М. : Логос, 2000. - 384с.
3. Конох А.П. Професійально-педагогічна компетентність майбутніх фахівців фізичної культури та туризму: показники і рівні. / А. П. Конох // Професійна підготовка та інноваційні процеси у навчально-виховних закладах: Зб. наук. пр., - Харків: СТИЛЬ-ИЗДАТ, 2004. – С. 65-74.
4. Кузьмина Н.В. Педагогическое мастерство учителя как фактор развития способностей учащихся / Н. В. Кузьмина // Вопросы психологии. - №1 – С.184.
5. Педагогічна майстерність: підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; За ред. І.А. Зязюна. - К. : Вища школа, 1997.-349с.
6. Слостенин В.А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки / В. А. Слостенин. - М. : Просвещение, 1976. - 159с.